

Ex. L'exili 1939, el Simón 2009

antoni miró

UN EXILI DE TRANSICIÓ

CIENTÍFICS REPUBLICANS A GRAN BRETANYA

Josep Ll. Barona

A Transitional Exile. Republican Scientists in Great Britain.

From 1933 onward, the United Kingdom set up numerous institutions to shelter refugee scientists fleeing from the German purge, which with the onset of the Spanish Civil War in 1936 also offered asylum to Spanish scientists, giving rise to the Society for the Protection of Science and Learning. The article discusses how this was done and portrays the scientists who benefited from the British initiative which, despite being of less import than the Mexican undertaking, definitely offered solidarity and shelter to Spanish scientists.

Les polítiques culturals i científiques desenvolupades entre 1876 i 1936 per les autoritats espanyoles mitjançant reformes educatives i intercanvis científics van significar un enorme esforç de retorn a Europa. José Castillejo, secretari i *alma mater* de la Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (JAE), veia Espanya com un país asfixiat pel catolicisme totpoderós, les colònies distants i la marginació de la cultura europea. Castillejo és el símbol del reformisme europeista. Entre 1903 i 1905 va estudiar a Alemanya i va viatjar per Europa. El seu primer viatge a Anglaterra (1904) li va servir per contactar amb l'ambaixador espanyol i entrevistar-se amb autoritats acadèmiques i del món de la cultura; va establir una àmplia xarxa de contactes amb universitats, el Board of Education i el Ministeri d'Educació. A començament del segle xx, les relacions científiques hispanobritàniques eren febles, encara que Anglaterra havia estat la destinació d'un grup actiu de liberals just un segle abans.

L'arxiu de la JAE (AJAE) conté el testimoni de les relacions científiques hispanobritàniques. El més antic que hem trobat és una carta de Felipe Arévalo des del Regne Unit dirigida a Castillejo en el curs d'una estada d'investigació el 1909. Salvador de Madariaga (1913) va ser

**«EL COLP MILITAR
FRANQUISTA VA FORÇAR
L'EXILI DE MÉS DE MIG
MILIÓ D'ESpanyOLS. LA
PROPORCIÓ DE CIENTÍFICS,
PROFESSIONALS
I PROFESSORS
UNIVERSITARIS FOU
ELEVADA, A MÉS DE
L'ELEVAT NOMBRE DE
REPRESALIATS ABOCATS A
L'EXILI INTERIOR»**

un altre dels interlocutors en aquest procés inicial de presa de contactes. L'AJAE conté la correspondència de Castillejo amb el British Museum (1914) i amb una llarga llista de persones i institucions britàniques.

La nòmina dels pensionats en institucions britàniques abans de la Guerra d'Espanya és important. F. Grande Covián va ser un d'aquests becaris que van ampliar estudis en institucions angleses. Va gaudir de diverses pensions a Copenhaguen, Lund, Londres i Estocolm per realitzar investigacions en el domini de la fisiologia (1932-1936) i el febrer de 1932 va remetre una sol·licitud a

la JAE per fer una estada al Laboratori de Fisiologia de Cambridge, dirigit per J. Barcroft. També el neuropatòleg G. Rodríguez Lafora va rebre el 1907 una pensió per viatjar a Londres, per conèixer el model d'assistència als anomenats «nens anormals». Lafora va dur a terme una àrdua labor de suport social i sanitari a aquests pacients a Madrid i va desenvolupar una important carrera professional de la mà de Nicolás Achúcarro, que el va portar a dirigir el Manicomí Provincial de Washington. El mateix Castillejo va ocupar responsabilitats docents i de representació a Leeds i a Londres.

Per la seua banda, el cardiòleg Rafael Méndez Martínez va ser pensionat de la JAE el 1927 per treballar

© Archivo Juan Negrín López, París

D'esquerra a dreta, Julio Guzmán, Enrique Moles, Juan Negrín i un altre amic a Leipzig el 1911. Més tard, la Guerra Civil obligaria Moles i Negrín a exiliar-se a França, tot i que l'avanç de les tropes feixistes sobre París va forçar Negrín a exiliar-se a Londres durant cinc anys.

amb el farmacòleg Alfred Joseph Clark a la Universitat d'Edimburg. Des d'allà es va desplaçar al Pharmakologisches Institut de Berlín, on va treballar amb Paul Trendelenburg. Méndez es va refugiar definitivament a Mèxic després de la guerra, on creà una prestigiosa escola clínica i d'investigació en cardiologia.

El neurohistòleg Pío del Río Hortega és un altre dels pensionats que va fer una part de la seva formació com a investigador a Londres, a més de passar per París i Berlín, on va iniciar les investigacions sobre histologia patològica del càncer. Río Hortega es va exiliar durant els anys posteriors a la guerra espanyola a Anglaterra, encara que més tard es va instal·lar definitivament a l'Argentina, on havia establert llaços acadèmics des que el 1925 va ser nomenat professor de la Institució Cultural Espanyola de Buenos Aires.

També Severo Ochoa de Albornoz va ser pensionat en el departament de Fisiologia del University College de Londres, on va realitzar diverses estades d'investigació entre 1931 i 1936, amb el suport del seu mestre Juan Negrín. El físic Miguel A. Catalán va ser pensionat el 1920 per realitzar investigacions en l'Imperial College de Londres, en l'equip liderat per A. Fowler. A Lon-

dres, Catalán va fer la principal aportació científica: el descobriment dels *multiplets*, treball publicat per la Royal Society. El seu prestigi i projecció internacional es va mantenir en els anys que va treballar a la càtedra madrilenya en col·laboració amb grups estrangers i a l'Institut Nacional de Física i Química.

■ L'EXILI CIENTÍFIC REPUBLICÀ A GRAN BRETANYA: TEMPORALITAT I PERMANÈNCIA

Les depuracions acadèmiques portades a terme a Alemanya des de l'ascens d'Adolf Hitler al poder van provocar a Gran Bretanya iniciatives d'ajuda als represaliats. El 1933 es va crear un Academic Freedom Fund i un Academic Assistance Council destinat a ajudar els refugiats. La primera junta directiva la integraven personalitats il·lustres. Com a president va estar designat Lord Rutherford, director del Cavendish Laboratory (Cambridge) i catedràtic de física experimental. A. V. Hill, premi Nobel i catedràtic de fisiologia a l'University College, i Frederick Kenyon, director del British Museum, eren els vicepresidents; mentre que els càrrecs de secretaris els ocupaven William Beve-

ridge, director de la London School of Economics, W. C. Gibson, secretari de la Chemical Society, i Walter Adams, de l'University College, que exercia el càrrec de secretari general.

L'Academic Assistance Council va afavorir el contacte entre els refugiats i les institucions britàniques amb beques de curta durada que van beneficiar alhora refugiats espanyols com Fernando Calvet o Josep Trueta, però també en arribar a Gran Bretanya en van gaudir Otto Frisch, Hans Krebs o Kart Popper. L'entitat es finançava amb aportacions oficials i amb donacions particulars que els acadèmics descomptaven del seu salari. Beveridge va proposar un comitè de suport que va rebre el nom de Trust for the Preservation of Science and Learning, el qual el 1936 va esdevenir Society for the Protection of Science and Learning (SPSL).

En concret, el colp militar franquista va forçar l'exili de més de mig milió d'espanyols. La proporció de científics, professionals i professors universitaris fou elevada, a més del gran nombre de represaliats abocats a l'exili interior. La SPSL va ser receptiva als acadèmics espanyols exiliats. Des de 1936 Castillejo, exiliat a Anglaterra, va ocupar la direcció de la Unió Internacional d'Estudiants (Ginebra, Suïssa) i es va convertir en el principal col·laborador de la SPSL. No sols va intervenir a favor de personalitats rellevants de la vida acadèmica i política espanyola com Alberto Jiménez Fraud, director de la Residencia de Estudiantes, o Ramón Prieto, ministre i catedràtic d'Oviedo, sinó que va preparar un inventari de refugiats amb vincles anteriors amb Gran Bretanya i va atendre les consultes de les associacions britàniques. Va ser també la corretja de transmissió dels metges espanyols que havien passat a França i desitjaven traslladar-se a Gran Bretanya.

En començar la Guerra la SPSL va desenvolupar una labor principalment humanitària de protecció d'intel·lectuals amenaçats per la repressió i la violència. Encara que l'ambaixada britànica va servir per facilitar la sortida de María de Maeztu, Paulino Suárez o Ramón Menéndez Pidal, no sempre les gestions van tenir èxit, com en la mediació per salvar la vida de Leopoldo Alas, rector de la Universitat d'Oviedo, condemnat a mort i finalment executat pels feixistes. Les llistes de refugiats eren analitzades amb minuciositat i solia seleccionar-se les persones amb prestigi i vincles amb la comunitat científica britànica.

Miguel A. Catalán, un dels físics espanyols més importants de la primera meitat del segle xx va ser un dels pensionats de la Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (JAE), gràcies a la qual va poder desenvolupar investigacions a l'Imperial College de Londres durant els anys vint.

Un dels escollits va ser Pere Bosch Gimpera, antic rector de la Universitat de Barcelona, que es va refugiar a Anglaterra entre maig de 1939 i juny de 1940. Avalat per professors del Magdalen College d'Oxford, va obtenir el 1939 una beca de la SPSL i suport del mateix College per exercir la docència a Oxford abans d'instal·lar-se definitivament a Mèxic. Bosch Gimpera va passar també per Colòmbia i Panamà i va ser cap de la secció de filosofia i humanitats de la UNESCO a París (1948-1952).

També va patir l'exili Fernando Calvet, qui va anar a Oxford durant els anys de la guerra. El conflicte li va sorprendre a Estocolm gaudint d'una pensió de la Fundació Rockefeller. Calvet era químic orgànic. Havia realitzat les primeres investigacions a Oxford, com a becari del Ramsay Memorial (1925-1927) i s'havia doctorat el 1928. El 1937 va ser avalat per investigadors britànics i es va traslladar a la Universitat d'Edimburg, on va romandre un any per instal·lar-se finalment a Portugal,

contractat per una empresa farmacèutica.

Quant a Pío del Río Hortega, històleg deixeble de Ramón y Cajal, responsable de les investigacions sobre càncer impulsades pel govern espanyol i la JAE, va ser acollit a la Universitat d'Oxford. Descobridor de la micròglia, guardonat com doctor *honoris causa* per Oxford, va traslladar-se a Buenos Aires, on va viure fins a

«SEVERO OCHOA DE ALBORNOZ VA SER PENSIONAT EN EL DEPARTAMENT DE FIOLOGIA DEL UNIVERSITY COLLEGE DE LONDRES, ON VA REALITZAR DIVERSES ESTADES D'INVESTIGACIÓ ENTRE 1931 I 1936 AMB EL SUPORT DEL SEU MESTRE JUAN NEGRÍN»

Nom	Àrea científica	Universitat d'origen	Destinació
Bassadone Burguillos, E.	Medicina	Madrid	G. Bretanya
Bejarano, Julio	Dermatologia	Madrid	Mèxic
Bellido, Jesús M ^a	Fisiologia	Barcelona	França
Bonet Marco, F.	Entomologia	Madrid	Mèxic
Bosch Gimpera, P.	Antropologia	Barcelona	G. Bretanya Mèxic
Cabrera Sánchez, B.	Fisiologia	Madrid	Mèxic
Calvet, Fernando	Química orgànica	Santiago	G. Bretanya
Carrasco Formiguera, R.	Fisiologia	Barcelona	Mèxic
Comas Camps, M.	Biologia	Madrid	França
Delgado, Vicente	Química inorgànica	Madrid	França
Duperier Vallesa, Arturo	Física	Madrid	G. Bretanya
Fanjul Álvarez-Santullano, L.	Bacteriologia	Madrid	Mèxic
García Banús, A.	Química orgànica	Barcelona	França Colòmbia
García García, G.	Radiologia	Madrid	Mèxic
García Valdecasas, J.	Fisiologia	Granada	Mèxic
Gómez Ibáñez, O.	Química	Madrid	França
Inciarte, Juan Jesús	Enginyeria mines	Madrid	Mèxic
Martínez Risco, M.	Acústica, òptica	Madrid	França
Mira López, Emilio	Psiquiatria	Barcelona	G. Bretanya Argentina
Moles Ormella, E.	Química física	Madrid	França
Nieto Gómez, D.	Neuroanatomia	Madrid	Mèxic
Obrador Alcalde, S.	Neuroanatomia	Madrid	Mèxic
Ochoa de Albornoz, S.	Fisiologia	Madrid	G. Bretanya
Ortega Pérez, L.	Psiquiatria	Madrid	EUA
Pérez Vitoria, L.	Química inorgànica	Múrcia	França
Pi i Sunyer, A.	Fisiologia	Barcelona	Veneçuela
Pittaluga, Gustavo	Parasitologia	Madrid	Cuba
Royo Gómez, J.	Geologia	Madrid	Colòmbia
Salas, Eduardo de	Química orgànica	Barcelona	G. Bretanya
Seijo, Ernesto	Química orgànica	Santiago	G. Bretanya
Suárez, Paulino	Bacteriologia	Madrid	Cuba
Téllez Plasencia, H.	Radiologia	Santander	França
Trias Pujol, J.	Cirurgia	Barcelona	França
Trueta Raspall, J.	Cirurgia	Barcelona	G. Bretanya
Usano Martín, M.	Fisiologia	València	Colòmbia
Vázquez López, E.	Anatomia patològica	Madrid	G. Bretanya
Velasco, Mariano	Física	Saragossa	G. Bretanya

Llista dels científics que apareixen als arxius de la Society for the Protection of Science and Learning del total de 72 acadèmics espanyols amb què la institució va mantenir contacte.

la seva mort. El seu deixeble Enrique Vázquez López, actiu militant de la FUE, també va refugiar-se a Anglaterra. Va ser el primer estudiant que va pronunciar un discurs en els actes d'obertura de curs en el paranimf de la Universitat Central. En acabar la guerra es va exiliar a Londres amb l'ajuda de Río Hortega, encara que va morir prematurament de manera dramàtica.

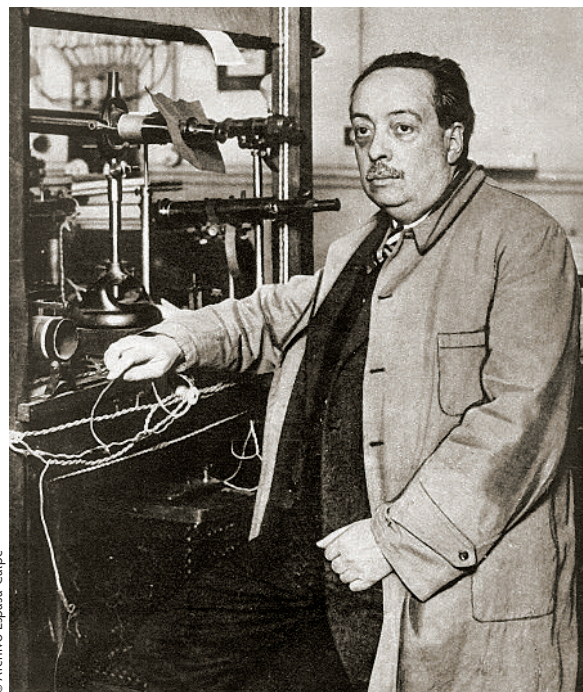
Severo Ochoa va treballar a la Universitat d'Oxford abans d'instal·lar-se als Estats Units. Les seves vinculacions amb la investigació britànica van ser permanents des dels primers contactes com a pensionat. La Universitat d'Oxford el va nomenar doctor *honoris causa* en rebre el premi Nobel de Medicina (1956). Ochoa havia estat deixeble de Negrín en el Laboratori de la

Residencia de Estudiantes. Després d'una breu estada a Glasgow va ser becat per JAE a Berlín-Dahlem per treballar amb el científic i premi Nobel Otto Meyerhoff. Amb ell es va traslladar al Physiologisches Institut der Universität a Heidelberg, on va realitzar les seves primeres publicacions en alemany d'experiències sobre el metabolisme de la creatinina i el fosfagen en animals als quals s'havia extirpat les glàndules suprarenals. Després va tornar a Anglaterra convidat pel laboratori de bioquímica de la Universitat d'Oxford, dirigit per R. A. Peters. Amb ell va estudiar el paper de la vitamina B₁ en el metabolisme dels hidrats de carboni, especialment en el cervell. S'estigué a Oxford tres anys.

D'altra banda, Arturo Duperier Vallesa, físic, es va refugiar a Birmingham i a Londres, fins que va prendre la dissortada decisió de tornar a Madrid. Deixeble de Blas Cabrera, durant la seva estada a Anglaterra va fer investigacions sobre magnetisme i radiacions còsmiques a la Universitat de Birmingham i a l'Imperial College de Londres. El 1939 va anar a la Universitat de Manchester i a començament dels anys 1950 va decidir tornar a Espanya amb l'expectativa de reincorporar-se a la investigació i de poder traslladar aparells subvencionats a Anglaterra. En la duana li van retenir tot el material indefinidament fins que es va espatllar. Duperier es va veure forçat a renunciar a la investigació per dedicar-se a impartir classes particulars a alumnes de ciències, com a única manera de guanyar-se la vida. Va entrar en una profunda depressió que va precipitar la seva mort el 1959.

Alhora destaca el cas d'Heliodoro Téllez-Plasència, radiòleg en cap de l'Hospital de Valdecilla i abans professor de terapèutica física a la Universitat de Barcelona, que va passar a França i després a Anglaterra. També el de Juan Madinaveitia Jungerson (1912-1973), fill d'Antonio Madinaveitia, catedràtic de química fisiològica a la Universitat de Madrid i actiu investigador en els laboratoris de la JAE, que es va refugiar a Edimburg i Manchester. Va treballar en investigacions sobre els alcaloids i en la indústria farmacèutica britànica. A Edimburg, Madinaveitia va fer investigacions fonamentals sobre el factor de difusió de Durán Reynals, que més tard s'anomenà *hialuronidasa*. A Manchester va realitzar estudis bioquímics sobre el mecanisme d'acció de nous medicaments antipalúdics, com la *paludrina*, que es va assajar i va ser presentada com una novetat revolucionària en el tractament de la malària.

**«LES DEPURACIONS
ACADÈMIQUES PORTADES A
TERME A ALEMANYA DES DE
L'ASCENS D'ADOLF HITLER
AL PODER VAN PROVOCAR
A GRAN BRETANYA
INICIATIVES D'AJUDA ALS
REPRESALIATS»**

Blas Cabrera, al laboratori d'Investigacions Físiques de la JAE el 1930, abans del seu exili. Tot i instal·lar-se a Mèxic després de la Guerra Civil, el fisiòleg va mantenir contacte amb la Society for the Protection of Science and Learning d'Anglaterra.

El psiquiatre Emilio Mira i López, professor de psiquiatria a la Universitat de Barcelona, es va refugiar provisionalment a Londres al març de 1939. Gràcies a la col·laboració d'especialistes britànics en psicologia i psiquiatria va rebre una beca de la SPSL per treballar al Maudsley Hospital, on va participar en el projecte de construcció d'un aparell, l'*axistereometer*, dissenyat per investigar la percepció visual dels malalts mentals. L'estada de Mira a Anglaterra va ser ben fugaç, perquè després es va traslladar als Estats Units, Cuba i finalment a l'Argentina, on es va instal·lar definitivament.

■ **L'EXPERIÈNCIA DEL RETORN**

El 1939 el secretari de la SPSL, W. C. Gibson va plantejar la ràpida intervenció de la SPSL per ajudar Enrique Moles «*the most distinguished Spanish chemist and a man of international reputation on chemical constants*». Moles era una figura destacada de la química física, catedràtic de química inorgànica de la Facultat de

Ciències de Madrid, director d'una de les seccions de l'Institut Nacional de Física i Química, secretari de la Societat Espanyola de Física i Química i membre de l'Acadèmia de Ciències. A Moles se li va concedir una ajuda de dos mesos; poc després va ser convidat al Laboratoire Joliot-Curie del Centre Nationale de la Recherche Scientifique a París, on estigué fins que el 1943 va tenir la dissortada idea de tornar a Espanya. Va ser detingut, empresonat i condemnat. Director de Pólvores i Explosius el 1937, havia signat un «Manifest contra la barbàrie feixista». Expulsat de la vida acadèmica, va entrar a treballar en els laboratoris de l'Institut de Biologia i Seroteràpia, com a assessor tècnic de la Secció de Química Farmacèutica. Malgrat la marginació a Espanya, Moles va continuar assistint a congressos internacionals i publicant a l'estranger.

De la mateixa manera, Eduardo de Salas, ajudant d'Antonio García Banús en la Càtedra de Química Orgànica de Barcelona, era becari de l'University College en produir-se el colp militar. Malgrat la seva joventut i les reticències de la societat de finançar joves investigadors, la dramàtica situació va fer que se li concedira una beca de sis mesos el 1937, que va alternar amb una Ramsay Memorial Fellowship fins al 1939. Va poder vincular-se a la investigació a la Universitat de Manchester i a diverses institucions nord-americanes. Una oportunitat semblant va tenir Mariano Velasco, professor de física a la Universitat de Saragossa, que estigué al Cavendish Laboratory de la Universitat de Cambridge amb una pensió de la JAE prolongada a instàncies de Lord Rutherford fins a mitjan 1938. Va tornar a Espanya sense antecedents polítics i es va incorporar al bàndol franquista.

A més de facilitar la integració provisional de científics republicans espanyols, la SPSL va finançar les despeses de viatge dels qui van rebre ofertes d'institucions americanes. Va concedir ajudes a P. Bosch Gimpera, L. Banjul Álvarez-Santullano, J. David García Bacca, A. García Banús, G. García García, C. Hernando Balmorí,

José Castillejo, secretari de la Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (JAE), es va convertir en el principal col·laborador de la Society for the Protection of Science and Learning.

**«JOSÉ CASTILLEJO VEIA
ESpanyA COM UN PAÍS
ASFIXIAT PEL CAtOLICISME
TOTPODERÓS,
LES COLÒNIES DISTANTS
I LA MARGINACIÓ DE
LA CULTURA EUROPEA.
CASTILLEJO ÉS EL
SÍMBOL DEL REFORMISME
EUROPEISTA»**

entrar en contacte amb cirurgians britànics, que el van convidar a participar en un debat sobre la defensa civil de Londres davant una previsible guerra mundial. Sense diners ni documentació, Trueta va viatjar a Londres, on va aportar la seva experiència enfront dels atacs aeris alemanys i va exposar la seva experiència en el tractament de les ferides de guerra davant un grup de cirurgians de la Royal Society. G. R. Girdlestone li va oferir una beca i llicència per realitzar operacions quirúrgiques sense que el seu títol haguera estat homologat. Trueta va ser el primer catedràtic i director de la clínica ortopèdica de la Universitat d'Oxford, on va treballar fins a la jubilació.

Frederic Duran Jordà va acompanyar Trueta; havia treballat a Barcelona com a especialista en anàlisis clíni-

C. Mascareñas, D. Nieto i M. Usano. La majoria d'ells van viatjar a Mèxic, Argentina o els Estats Units.

■ **ELS CASOS DE CASTILLEJO,
TRUETA, DURAN JORDÀ
I NEGRÍN**

Entre els científics refugiats que es van establir de manera permanent a Gran Bretanya n'hi ha tres que mereixen una menció especial: el ja esmentat José Castillejo, el traumatòleg Josep Trueta i l'hematòleg Frederic Duran Jordà. Casat amb una anglesa, Castillejo va abandonar Espanya el 1936 i va iniciar la col·laboració amb l'Institut d'Educació de Londres i l'ajuda als refugiats espanyols. Entre 1937 i 1939 va exercir com a director de l'Student Union de Ginebra. El 1940 es va incorporar al Departament d'Espanyol de la Universitat de Liverpool, on va treballar fins a la seva mort (Londres, 1945).

Per la seua banda, Josep Trueta Raspall havia dirigit el servei quirúrgic de la Caixa de Previsió i Auxili (1929-1939), que atenia prop de 40.000 accidents l'any. Trueta estava en una posició estratègica: cap de cirurgia del major hospital de Catalunya i director de la major companyia d'assegurances. Convençut que Catalunya seria devastada pel vencedor, va decidir exiliar-se, va travessar la frontera a França i va

ques (1934) i com a facultatiu del Raval, i havia dirigit el laboratori de l'Institut Frenopàtic de Barcelona (1935-1939). Des de començament de la guerra nombrosos ferits necessitats de transfusions eren traslladats a centres sanitaris i l'organització prèvia era insuficient. Duran va organitzar un servei de transfusions i va recórrer a donants vius; va provocar una mobilització massiva per tots els barris de Barcelona fins reunir més de 3.000 donants amb fitxa, carnet i sistema de classificació. A través de la Creu Roja va crear un servei de transfusió a disposició dels hospitals de Barcelona. El primer banc de sang de Catalunya es va crear l'agost de 1936 amb un servei de transfusions per als hospitals de campanya. Duran es va convertir en cap del Servei de Transfusió i al final de la Guerra va abandonar Espanya convidat per la Creu Roja britànica en companyia de Trueta i Gaspar Alcover. Duran Jordà va anar a Manchester, on va prosseguir els seus treballs de laboratori. Inicialment va treballar com a tècnic de laboratori en l'Ancoats Hospital i a partir de 1941 va ser nomenat primer ajudant i patòleg titular. Va arribar a dirigir el Departament de Patologia del Hall Children's Hospital i del Monsall Hospital.

Més conegut és el fet que es va produir el 1940, quan l'avanç de les tropes feixistes sobre París va obligar Juan Negrín a exiliar-se durant un període de cinc anys a Londres, on va compatibilitzar una desesperada acció diplomàtica i la intervenció en la crisi interna del republicanisme amb la participació en la vida acadèmica i la investigació. A la SPSL, Negrín va impartir un seminari sobre «Ciència i Govern», en què defensava el compromís polític del científic. Va col·laborar amb el físic i fisiòleg Joseph Haldane en experiments sobre els efectes fisiològics de la pressió sobre l'organisme humà i després d'haver tornat a París, el 1949, va participar en un congrés de la British Physiological Society.

La SPSL va mantenir també contacte amb la Unió de Professors Universitaris Espanyols a l'Estranger (UPUEE), associació d'acadèmics exiliats que es va constituir a París en concloure la guerra. Presidida per Gustavo Pittaluga, la UPUEE aglutinava la majoria d'acadèmics en l'exili; en formaven part un centenar de catedràtics i gairebé seixanta professors, dels quals el cinquanta per cent pertanyien a disciplines de ciències, medicina i farmàcia. Assetjada per l'avanç feixista, la Unió es va traslladar successivament a Bordeus i Tolosa, i finalment es va reconstituir el 1943 a Cuba, seguint els passos del seu president. La SPSL va concedir el 1940 una ajuda de 80 lliures per a despeses de secretaria, col·laborar en l'elaboració d'informes i llistes de refugiats, així com la informació sobre places vacants. Els arxius de la SPSL contenen un registre de 72 acadèmics espanyols amb els quals va mantenir contacte.

El traumatòleg Josep Trueta havia gaudit de càrrecs sanitaris d'importància durant els anys de la República. A Gran Bretanya, Trueta va ser el director de la clínica ortopèdica de la Universitat d'Oxford fins a la seua jubilació.

Malgrat la significació minoritària del món acadèmic britànic en el context de l'exili científic republicà, les institucions britàniques van exercir una important tasca de solidaritat i acollida a un col·lectiu important de refugiats i van ajudar-los a instal·lar-se definitivament tant a Gran Bretanya com a països americans. ☺

BIBLIOGRAFIA

- BARATAS DÍAZ, L. A. i M. LUCENA GIRALDO, 1994. «La Society for the Protection of Science and Learning y el exilio republicano español». *Arbor*, CXLIX, 588: 31.
- BARONA, J. LL. i J. LLORET PASTOR, 2000. «La historiografía sobre el exilio científico tras la II República». *Cronos*, 3: 393-408.
- BARONA, J. LL. (comp.), 2003. *Ciencia, salud pública y exilio (España 1875-1929)*. SEC/PUV. València.
- BARONA, J. LL., 2004. «Josep Trueta i Raspall (1897-1977). La biografía científica de su exilio en Oxford». *Laberintos*, 3: 1-24.
- CASTILLEJO, J., 1997. *Un puente hacia Europa: epistolario de José Castillejo*. D. Castillejo (rec.). Castalia. Madrid.
- CASTILLEJO, J., 1999. *Fatalidad y porvenir (1913 - 1937)*. Castalia. Madrid.
- CASTILLEJO, J. i M. GÓMEZ-MORENO, 1998. *El espíritu de una época*. Castalia. Madrid.
- GRIFOLS i ESPÉS, J., 1997. *Frederic Duran i Jordà. Un mètode, una època*. Hemo-Institut Grifols. Barcelona.
- LLORET PASTOR, J., 2003. «La depuración de científicos tras la guerra civil». In BARONA, J.L. (comp.) *Ciencia, salud pública y exilio (España 1875-1929)*. SEC/PUV. València.
- VILANOVA i VILA-ABADAL, F. (ed.), 1998. *Viure el primer exili. Cartes britàniques de Pere Bosch i Gimpera, 1939-1940. Bosch-Gimpera, Pere. 1891-1974*. Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals. Barcelona.

Josep LL. Barona. Catedràtic d'Història de la Ciència, Universitat de València.

